

УДК 658:338.45

Спіфанова І.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Одеського національного політехнічного університету

РОЛЬ І МІСЦЕ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті, спираючись на визначення базових термінів, характеристику фінансової звітності вітчизняних підприємств, порівняльну характеристику аналізу фінансової звітності та фінансового аналізу підприємства, напрацювання провідних науковців, визначено роль аналізу фінансової звітності у процесі фінансово – господарської діяльності підприємства. Окремо було наведено та охарактеризовано складові аналізу фінансової звітності суб'єктів господарювання та визначено їх вплив на підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю підприємства. Також визначено місце аналізу фінансової звітності (отримання інформації та здійснення контролю в рамках забезпечення механізму управління фінансово – господарською діяльністю) у процесі здійснення фінансово – господарської діяльності суб'єктами підприємницької діяльності.

Ключові слова: аналіз фінансової звітності, процес, суб'єкт господарювання, фінансова звітність, фінансово – господарська діяльність.

Епифанова І.Н. РОЛЬ И МЕСТО АНАЛИЗА ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТАМИ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье, опираясь на определение базовых терминов, характеристику финансовой отчетности отечественных предприятий, сравнительную характеристику анализа финансовой отчетности и финансового анализа предприятия, наработки ведущих ученых, определена роль анализа финансовой отчетности в процессе финансово – хозяйственной деятельности предприятия. Отдельно были приведены и охарактеризованы составляющие анализа финансовой отчетности субъектов хозяйствования, а также определено их влияние на повышение эффективности управления финансово – хозяйственной деятельностью предприятия. Также было определено место анализа финансовой отчетности (получение информации и осуществление контроля в рамках обеспечения механизма управления финансово – хозяйственной деятельностью) в процессе осуществления финансово – хозяйственной деятельности субъектами предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: анализ финансовой отчетности, процесс, субъект хозяйствования, финансовая отчетность, финансово – хозяйственная деятельность.

Yerifanova I.M. THE ROLE AND THE PLACE OF FINANCIAL STATEMENTS IN THE PROCESS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES FULFILLMENT BY MANAGEMENT SUBJECTS

Based on definitions of the basic terms, characteristic of financial statements of Ukrainian enterprises, comparative description of financial statements and general financial analysis of the enterprise, groundworks of the leading scientists, the role of financial statements analysis in the process of financial and economic activity of the enterprise is determined. Separately, parts of management subjects' financial statements analysis have been provided and described. Their role in influence process on efficiency increase of financial and economic activities management of the enterprise has also been defined. Besides, the place of the analysis of financial statements (receiving of the information and control fulfilling within the mechanism of financial and economic activities management) in the process of financial and economic activities conducted by management subjects.

Keywords: financial statements analysis, process, management subject, financial statements, financial and economic activities.

Постановка проблеми. Посткризові умови розвитку економіки, високий рівень конкуренції на вітчизняному та закордонних ринках збуту вимагають від сучасних суб'єктів господарювання підвищення якості управління власною фінансово – господарською діяльністю. Ефективне та якісне управління фінансово – господарською діяльністю підприємств можливо тільки при поєднанні трьох рівнів такого управління, а саме: на рівні держави, на рівні власників (акціонерів) підприємства, на рівні керівництва (менеджменту) підприємства. Кожен з наведених рівнів управління потребує значного обсягу об'єктивної, достовірної та формалізованої інформації, чого неможливо досягти без залучення фінансової звітності господарюючих суб'єктів. Однак, використання фінансової звітності для управління процесом фінансово – господарської діяльності підприємств є недостатнім, потрібна більш емна та придатна інформація, що досягається в рамках аналізу.

Таким чином, аналіз фінансової звітності є важливою складовою управління процесом фінансово – господарської діяльності суб'єктів господарювання, що потребує чіткого визначення його ролі і місця у даному процесі в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств на ринках товарів (робіт, послуг).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка наукових розробок дозволила виділити дві значні групи робіт. Перша група науковців акцентує увагу на аналізі фінансової звітності або на аналізі фінансового стану підприємств. До цієї групи можемо віднести наукові праці наступних закордонних та вітчизняних вчених: Л.А. Бернштейна (*Bernstein, 1993*), М.П. Денисенко, Н.І. Демчук, А.М. Лисенко, Р.В. Сидоренко, М.В. Тимоць, І.І. Туболец, Е.А. Хелферта (*Helpert, 2001*), О.П. Феценко та інших.

Друга група науковців концентрується на дослідженні проблематики управління фінансово – господарською діяльністю підприємств, підвищенні ефективності процесів здійснення такої діяльності. До цієї групи можемо віднести наукові праці наступних вчених: В.А. Бойчука, О.М. Губарика, М.М. Кальченко, О.В. Клименко, М.І. Лагуна, С.А. Мушникової та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на досить значні за обсягом та якістю дослідження у галузі аналізу фінансової звітності і ефективності управління процесами фінансово – господарської діяльності на підприємствах необхідно зазначити майже повну відсутність наукових розробок, які б поєднали ці дві складові у єдине ціле та дозволили виявити роль і місце такого

аналізу у відповідних процесах суб'єктів господарювання з метою підвищення якості управління.

Мета написання статті. Базаючись на розкритті сутності та складових аналізу фінансової звітності і характеристиці процесу фінансово – господарської діяльності суб'єктів господарювання визначити місце і роль такого аналізу у вище наведеному процесі та його вплив на підвищення ефективності управління фінансово – господарської діяльності на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи роль і місце аналізу фінансової звітності в процесі здійснення фінансово – господарської діяльності суб'єктами господарювання необхідно:

- надати чітке визначення термінів «фінансова звітність», «фінансовий стан», «аналіз фінансової звітності», «фінансово – господарська діяльність підприємства», «процес фінансово – господарської діяльності підприємства»;

- визначити складові аналізу фінансової звітності та його роль у процесі фінансово – господарської діяльності підприємства;

- пояснити місце аналізу фінансової звітності у процесі фінансово – господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Фінансову звітність як складову аналізу вивчали у свої працях П.Я. Хомин [1], О. Левицька [2], Р.В. Сидоренко [3], М.Ю. Аверіна [4] та інші науковці. Підтримуємо визначення, яке надане М.Ю. Аверіною, що фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами ділових рішень [4, с. 96].

Досліджуючи фінансову звітність, як інформаційну складову аналізу необхідно зазначити, що Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 внесло зміни у кількість та структуру фінансової звітності, що її можливо використовувати для фінансового аналізу. Згідно додатку 1 НП(С)БО 1 вітчизняні підприємства повинні складати наступні форми фінансової звітності: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)»; форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» та Форма № 3-н «Звіт

про рух грошових коштів (за непрямим методом)»; форма № 4 «Звіт про власний капітал (Звіт про зміни у власному капіталі)» [5]. Фінансова звітність малих підприємств та підприємств, що складають консолідовану фінансову звітність також має певні відмінності, для малих підприємств – за кількістю форм звітності, для підприємств, які складають консолідовану звітність – за змістом форм звітності.

Аналіз фінансової звітності направлений на дослідження фінансового стану підприємства. Дана економічна категорія досить детально досліджена у наукових працях. Так:

- Р. Г. Майстро зазначає, що фінансовий стан підприємства – це дуже важливий критерій його успішності, який показує вміння підприємства вдало керувати фінансовими операціями, зокрема вчасно проводити грошові розрахунки, та характеризується сукупністю показників, які відображають кінцеві результати його діяльності, в яких в свою чергу зацікавлені усі люди, пов'язані з діяльністю підприємства [6, с. 165];

- білоруська вчена Г.В. Савицька вказує, що фінансовий стан визначається станом капіталу в процесі його кругообігу і здатністю суб'єкта господарювання до саморозвитку [7, с. 563];

- К.Т. Кириченко стверджує, що фінансовий стан характеризує міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступень раціональності їх розміщення для здійснення ефективності господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [8, с. 19].

Враховуючи проблематику дослідження, що проводиться будемо під фінансовим станом підприємства розуміти відповідну характеристику його фінансово – господарської діяльності, яка визначає ефективність управління власними фінансовими ресурсами та операціями.

Ключовим терміном дослідження є «аналіз фінансової звітності». Ряд науковців вважають не доречним використовувати саме такий термін і використовують термін «фінансовий аналіз». Так, Л.А. Бернштейн (*Bernstein, 1993*) вказує, що фінансовий аналіз – це процес, який має за мету оцінку поточного та минулого фінансового положення і результатів діяльності підприємства, при цьому першочерговою ціллю є визначення оцінок та припущень відносно майбутніх умов та діяльності підприємства [9].

Професор Ерік А. Хелферт (*Helfert, 2001*) зазначає, що фінансовий аналіз – це і дослідження, і про-

Таблиця 1

Стисла порівняльна характеристика аналізу фінансової звітності та фінансового аналізу підприємства

Критерій порівняння	Аналіз фінансової звітності підприємства	Фінансовий аналіз підприємства
Об'єкт дослідження	Фінансовий стан підприємства	Фінансовий стан підприємства
Суб'єкти дослідження	Переважно зовнішні контрагенти підприємства	Зовнішні контрагенти підприємства, власники, керівництво, працівники
Обсяги інформації	Обмежені даними фінансової звітності	Не обмежені даними фінансової звітності
Джерела інформації	Фінансова звітність	Фінансова звітність, інша документація та звітність підприємства, у тому числі первинна
Об'єктивність отриманих даних	Обмежена якістю фінансової звітності	Висока та не обмежена якістю фінансової звітності
Достовірність отриманих даних	Обмежена якістю фінансової звітності	Висока та не обмежена якістю фінансової звітності
Можливість перевірки отриманих даних з інших джерел інформації	Відсутня	Присутня
Витрати часу	Малі	Середні
Фінансові витрати на проведення аналізу	Малі	Середні

* – Розроблено автором

цес, які допомагають відповісти на питання, що поставлені у процесі управління [10].

Вітчизняний науковець Т.В. Безбородова під фінансовим аналізом розуміє дослідження важливих аспектів грошового обороту та прийняття заходів із закріплення фінансово-економічного стану господарюючого суб'єкта [11, с. 3].

З іншої сторони, ряд науковців акцентують свою увагу саме на аналізі фінансової звітності.

І.І. Туболець і Н.І. Демчук дають таке визначення: «Аналіз фінансової звітності є однією з найважливіших функцій управління. Він дає змогу визначити конкурентоспроможність суб'єкта господарювання в ринковій економіці» [12, с. 46].

О.П. Феценко вказує, що аналіз фінансової звітності – це аналіз процесу формування та динаміки змін фінансових індикаторів, що дають можливість оцінювати майновий стан, ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість, ділову активність, ефективність діяльності та виявляти на цій основі способи поліпшення фінансового стану підприємств в конкретний період їх діяльності [13, с. 230].

Не погоджуємось с тим, що аналіз фінансової звітності є ідентичним до фінансового аналізу і звідси не можливо стверджувати, що терміни «аналіз фінансової звітності» та «фінансовий аналіз» ідентичні. У таблиці 1 надамо стислу порівняльну характерис-

тику аналізу фінансової звітності та фінансового аналізу підприємства.

Згідно даних наведених у таблиці 1 відзначимо, що аналіз фінансової звітності є більш вузьким, дешевим та швидким і, в той же час, менш функціональним, ніж фінансовий аналіз.

Звідси, враховуючи наведене вище і мету дослідження, яке проводиться, надамо визначення терміну «аналіз фінансової звітності». Аналіз фінансової звітності – це оцінка фінансового стану підприємства, яка базується на використанні законодавчо закріплених форм фінансової звітності, з метою отримання інформації для оптимізації управління процесом фінансово – господарської діяльності суб'єкта господарювання. Аналіз фінансової звітності проводиться невідривно від процесу фінансово – господарської діяльності підприємства.

Визначаючи сутність терміну «процес фінансово – господарської діяльності підприємства» необхідно надати визначення термінам «фінансово – господарська діяльність підприємства» та «процес». Звідси:

– фінансово-господарська діяльність підприємства – це діяльність, спрямована на забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, досягнення ним визначених цілей економічного і соціального розвитку [14, с. 180];

– процес – це сукупність послідовних дій для досягнення певного результату [15].

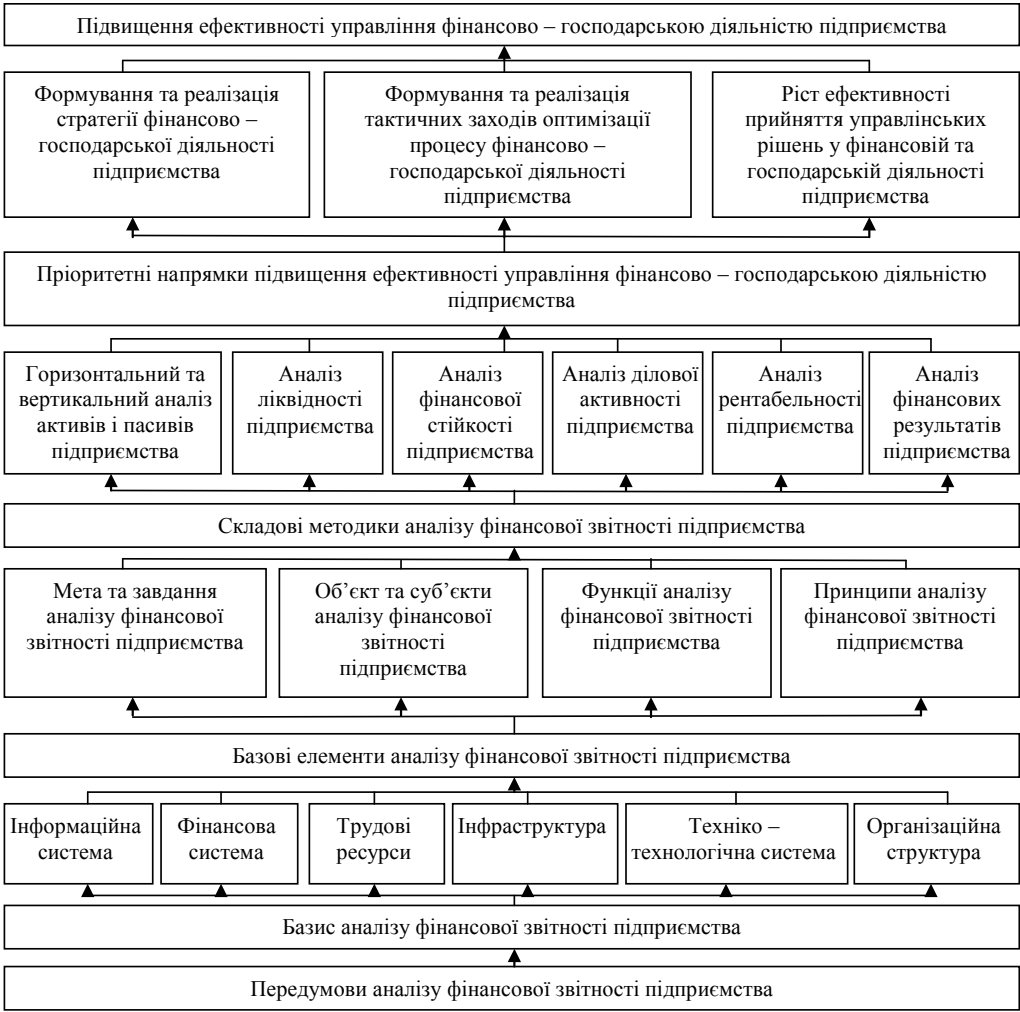

Рис. 1. Роль аналізу фінансової звітності у процесі фінансово – господарської діяльності підприємства та його складові

* – Складено автором на основі джерел: [16]

Спираючись на наведені визначення можемо зазначити, що процес фінансово – господарської діяльності – це сукупність послідовних дій, направлена на підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю підприємства, яка базується на інформації, отриманій завдяки аналізу його фінансової звітності.

Надалі, використовуючи наукове дослідження І. Кривов'язюка [16] визначимо роль аналізу фінансової звітності у процесі фінансово – господарської діяльності підприємства, а також розкриємо складові такого аналізу(рис. 1).

Згідно рисунку 1 підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю підприємства включає: формування та реалізацію стратегії фінансово – господарської діяльності підприємства; формування та реалізацію тактичних заходів оптимізації процесу фінансово – господарської діяльності підприємства; ріст ефективності прийняття управлінських рішень у фінансовій та господарській діяльності підприємства.

Наведені пріоритетні напрямки підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю суб'єкта господарювання в якості інформаційної бази використовують дані отримані в рамках проведення аналізу фінансової звітності. Таким чином чітко видно визначальну роль аналізу фінансової звітності у процесі фінансово – господарської діяльності підприємства, оскільки, якщо керівництво та відповідні підрозділи суб'єкта господарювання будуть отримувати недостовірну, необ'єктивну та недостатню інформацію процес фінансово – господарської діяльності буде не ефективним, що може призвести до зменшення прибутків або отримання збитків.

Враховуючи наведене вище можемо відзначити, що ефективно управляти власною фінансово – господарською діяльністю підприємство зможе тільки при наявності та ефективній взаємодії і реалізації всіх складових елементів аналізу фінансової звітності. Стисло охарактеризуємо їх.

Для аналізу фінансової звітності на підприємстві повинні скластись певні передумови, а саме:

- проблеми підприємства з управлінням фінансово – господарською діяльністю;
- бажання підвищити ефективність процесу фінансово – господарської діяльності або його складових;
- бажання досягти інших цілей функціонування за рахунок аналізу фінансової звітності.

Для того, щоб ефективно проводити аналіз фінансової звітності на підприємстві повинен бути відповідний базис: інформаційна система, що направлена на отримання, обробку та передачу інформації; фінансова система, що забезпечить фінансування процедур аналізу фінансової звітності у повному обсязі і у визначені строки; трудові ресурси, що дозволять використовувати персонал підприємства для проведення високоякісного аналізу фінансової звітності; інфраструктура, що забезпечить відповідний рівень проведення аналізу фінансової звітності; техніко – технологічна система, що забезпечить проведення високоякісного аналізу фінансової звітності; організаційна структура, яка дозволить чітко регламентувати процес аналізу фінансової звітності.

Аналіз фінансової звітності буде ефективним тільки при наявності та повному розкритті всіх базових його елементів.

За таких умов, мета аналізу фінансової звітності – підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю та оптимізація процесу такої діяльності на підприємстві.

Завдання аналізу фінансової звітності повинні співпадати зі складовими методиками, тобто:

- горизонтальний та вертикальний аналіз активів і пасивів;
- аналіз ліквідності;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз ділової активності;
- аналіз рентабельності;
- аналіз фінансових результатів.

Об'єкт та суб'єкти аналізу фінансової звітності підприємства було наведено у таблиці 1.

Функції аналізу фінансової звітності підприємства:

- аналіз становища підприємства та перспектив його змін;

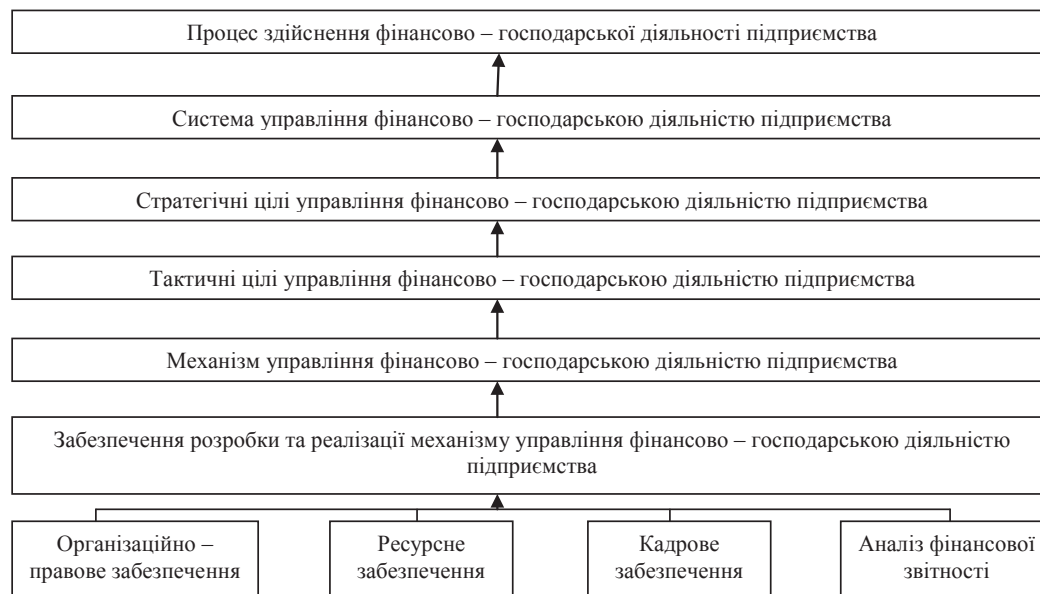

Рис. 2. Місце аналізу фінансової звітності у процесі здійснення фінансово – господарської діяльності підприємства

* – Складено автором на основі джерел: [17]

– фінансовий контроль на підприємстві; регулювання процесів прийняття управлінських рішень;
– планування стратегічних та тактичних фінансових результатів [16, с. 40].

Принципи аналізу фінансової звітності підприємства: використання достатнього обсягу інформації з фінансової звітності; визначеність методів, прийомів, способів, моделей, інформаційних джерел проведення аналізу фінансової звітності; обґрунтованість методики проведення аналізу фінансової звітності; значимість отриманих результатів для фінансово – господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Вибір та реалізація складових методики аналізу фінансової звітності підприємства є одним з головних елементів розробки та реалізації пріоритетних напрямків підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю суб'єкта господарювання. Підприємству пропонується обирати методику спираючись на можливість реалізації її складових елементів на основі використання виключно даних з власної фінансової звітності. За таких умов для вітчизняних підприємств рекомендуються складові методики аналізу фінансової звітності, що наведені на рисунку 1. При цьому, аналіз ліквідності повинен включати аналіз ліквідності балансу та коефіцієнтний аналіз ліквідності, аналіз фінансової стійкості – розрахунок трьохкомпонентного показника фінансової стійкості та коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості, аналіз ділової активності – розрахунок «золотого правила» економіки підприємства та коефіцієнтний аналіз ділової активності, аналіз рентабельності – коефіцієнтний аналіз рентабельності, аналіз активів, пасивів і фінансових результатів – аналіз даних складових фінансової звітності з використанням методів горизонтального та вертикального аналізу.

Місце аналізу фінансової звітності у процесі здійснення фінансово – господарської діяльності підприємства визначимо на рисунку 2 спираючись на дослідження С.А. Мушникової [17].

Згідно рисунку 2, система управління фінансово – господарською діяльністю формує процес здійснення фінансово – господарської діяльності на підприємстві. Наведена система спирається на стратегічні цілі управління фінансово – господарською діяльністю підприємства, які, у свою чергу, включають розробку та реалізацію відповідних тактичних цілей. Все вище наведене визначається механізмом управління фінансово – господарською діяльністю підприємства, який формується спираючись на ряд складових (забезпечень), одним з яких, що дозволяє отримувати інформацію та здійснювати контроль за функціонування такого механізму, є аналіз фінансової звітності.

Висновки з проведеного дослідження. У дослідженні, на основі розкриття сутності та складових аналізу фінансової звітності і характеристики процесу фінансово – господарської діяльності суб'єктів господарювання, було виділено провідну роль такого аналізу у відповідному процесі та його визначальний вплив на підвищення ефективності управління фінансово – господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Також було чітко визначено місце аналізу фінансової звітності (отримання інформації та здійснення контролю в рамках забезпечення меха-

нізму управління фінансово – господарською діяльністю) у процесі здійснення фінансово – господарської діяльності підприємства.

Подальші дослідження необхідно проводити з метою деталізації місця аналізу фінансової звітності у механізмі управління фінансово – господарською діяльністю вітчизняних суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Хомин П. Я. Формування звітності в підсистемах фінансового, управлінського й податкового обліку: монографія / П. Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.
2. Левицька О. Відображення результатів діяльності у формах фінансової звітності підприємства / О. Левицька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Ecan/2010_6/pdf/levytska_o.pdf.
3. Сидоренко Р. В. Вимоги до фінансової звітності в сучасних умовах господарювання / Р. В. Сидоренко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 128–131.
4. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення / М.Ю. Аверіна. // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 92–100.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
6. Майстро Р. Г. Важливість систематичного проведення аналізу фінансового стану підприємства / Р. Г. Майстро, А. А. Позднякова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 20 (993) – С. 163–168.
7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. – 2-ге видання. – К.:Знання, 2005. – 662 с.
8. Кириченко К. Т. Аналіз діяльності підприємств в умовах світової фінансово-економічної кризи / К. Т. Кириченко // Економіка, фінанси, право. – 2009. – № 8. – С. 18 – 24.
9. Bernstein L. A. Financial Statement Analysis: Theory, Application, and Interpretation/ L. A. Bernstein. – Homewood: Richard D. Irwin, Inc. , 1993. – 1075 p.
10. Helfert E. A. Financial Analysis Tools and Techniques: A Guide for Managers/ E. A. Helfert. – London: McGraw – Hill, 2001. – 480 p.
11. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану / Т.В. Безбородова // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) – 2014. – С. 1-7.
12. Туболець І.І. Теоретичні аспекти комплексного аналізу фінансової звітності підприємства / І.І. Туболець, Н.І. Демчук // Агросвіт. – 2012. – № 4. – С. 44 – 48.
13. Фещенко О.П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності / О.П. Фещенко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2015. – № 2. – С. 229 – 236.
14. Клименко О.В. Управління фінансово – господарською діяльністю підприємства з метою підвищення його ефективності / О.В. Клименко, А.М. Брезіцька // Сучасні проблеми економіки та підприємництва. – 2014. – № 13. – С. 179 – 185.
15. Визначення терміну «процес». Великий енциклопедичний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/246322>.
16. Кривов'язюк І. Діагностика фінансово – господарської діяльності промислового підприємства / І. Кривов'язюк, Я. Кость // Прикладна економіка. – 2011. – № 9. – С. 39 – 42.
17. Мушнікова С.А. Управління фінансово – господарською діяльністю підприємств в умовах фінансової кризи / С.А. Мушнікова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2014. – № 3(27). – С. 23 – 32.